

6118

6119

6120

6121

24571

24572

891.99

U-68

Հրատարակող իւն Գ. Տէր-Խաչատրեանի

ՎԱՅ ԿՈՐԶՈՂԻՆ...

(Վ Է Պ Ի Ն)

„Ամենալաւ բանն աշխարհում սէրն է...

Հենրի Դրոմմոնդ:

„Յուսով եմ, վաղ-ուշ, գարունը պիտ գայ:

Գաճառ-Քալէնդայ:

Գ Ր Ե Յ

ԼԵԻՈՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԹԻՓԼԻԶ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆՅԻ ՏՊԱՐԱՆ

Типографія И. Мартиросіанца, Орбел. у.л. д. № 1—2

1893

3873

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 30-го апрѣля 1893 года.

3692
479

ԻՄ ԱԶՆԻԻ ԲԱՐԵԿԱՄ

ԳՐԻԳՈՐ ՏԷՐ-ԽԱՉԱՏՐԵԱՆՑԻՆ

ՀՈԳԵՑՈՒՂՆ ՆՈՒՆԸՐ

ԵՐԱՆՏԱԳԱՐՏ ՀԵՂԻՆԱԿԻՑ:

Ի ԴԻՄԱՅ ՀԱՏԱՐԱԿՁԻՆ.

Ազնիւ ըստեկամ!

Սոյն ամենաչնչին լուծան կարողանալով ձգել մանուկ գրականութեան գանձատուփը, իմ սրբազան պարտականութիւնն եմ համարում Ձեր անուամբ կնքել սորա երկրորդ թերթը—Ձեր անչափ ողորմածութեան համար, որ արեւք ինձ՝ իմ վաղուցուան իղձերը ի կատար ածելով:

Ես մինչև այժմ (գուցէ և միշտ) ազատ ժամերս նուիրելով ձեր սիրարժան գործին, շատ անգամ տրտուր նստած մտածում էի թէ ինչու համար է պարտաճանաչում, քանի որ մրոտած թղթերը արկղումս են մնում, այն ինչ շատերն են խնդրել և ցանկացել որ աշխատանքիս առաջին արգասիքը տպագրուած իրենց առաջը տեսնեն:

Իմ նիւթական սղութեանս պատճառով նոյն մտաւանջութեան մէջ խորասուզուած մնում էի: Ապրիլի 14-ին ինձ պատահելով, վաղուցուան իղձերս ի կատար ածելու լուրը չայտնեցիք, ասելով որ—հարկաւոր է ցենզօրի համար պատրաստել: Այդ Ձեր խօսքերից ես իսկոյն մտաչ սենեակ, չնայած ժամերիս սղութեան, շտապ շտապ արտագրեցի և միւս օրը յանձնեցի Ձեզ:

Այժմ, թէ ինչ բան եմ աչքի առաջ ունեցել սորա լոյս աշխարհ ընծայելու ժամանակ, կամ ինչ նպատակի է ծառայում, կամ ինչ պատճառով եմ գրել, այդ թողնում եմ ճշմարտասիրաց:

Ձեր անունը, որ այժմ դրօշմուած է այս տետրակի ճակատին, չաւէտ անմոռաց կը մնայ իմ մատաղ սրտում իւր անկեղծ արձանով:

Ձեր՝ Լևոն Գրիգորեան

Ա.

Թիֆլիսի եօթներորդ քաղաքաբաժնի յետ ընկած փողոցներից մէկի վրայ կանգնած էր մի խարխուլ բնակարան, ուր պատսպարվում էին երեք հոգուց բաղկացած մի թշուառ ընտանիք, որոնց նախկին կեանքը միանգամայն նախանձելի էր ամեն մի անհատի:

Երջանկութեան փայլուն աստղը իւր ոսկեճաճանջ շուքերը ձգել էր այդ ընտանիքի չարկի վրայ, իւր թագաւորական զահը ամրացնելով, մինչ կենդանի էր կապալառու Սարգիս աղան, տան գլուխը՝ հովանաւորելով իւր փոքրիկ ընտանիքին: Հազարաւոր աչքեր երանի էին տալիս այն ընտանիքին, որ ապրում էր Սարգիս աղայի բազմաչարկ շինութեան մէջ: Այդ զեղեցիկ շինութիւնը, ուր թագաւորում էին երջանկութիւն, բաղաւորութիւն, բերկրանք, այժմ կարելի է գտնել վշտի, հոգսի, տառապանքի լիահնչիւն հառաչանքներ: Այլևս չկար կապալառու Սարգիս աղան, որի լոկ անունը լսելիս, մի առանձնաչատկութիւն էր տրվում մարդու նրա դէմքի կոպիտ արտայայտութեան վրայ գաղափար կազմելու...

Ամենայն օր նրա դռնից մի խումբ մշակներ, որ մնաղիրներ արհեստաւորներ բաղկատարած անէծք

Թափելով հեռանում էին, քրտնքով աշխատածի վարձը չհատուցանելու համար...

Տարիների ընթացքում կեանքի ծանր հարուածից կապալառու Սարգիս աղան ցած իջաւ երջանկութեան փայլուն գահից, կնքեց մահկանացուն, իսկ ունեցածն էլ յետեւից անյայտացաւ...

Սարգիս աղան իւր մահուանից յետոյ անտէր թողեց Մարիամին՝ կնոջը և երկու որդւոց՝ Աստղիկին և Պարեգիին։ Պարեգինը տասնեւչորս տարեկան էր։ Նա մի թղթավաճառի մօտ աշակերտ էր. առաւօտները վաղ վեր էր կենում, երեսը լուանում, շորերը հագնում և մի կտոր հաց գրպանը դնելով, շտապում էր խանութ, որպէս զի չուշանայ, պատճառ՝ գիտէր խանութպանի բնաւորութիւնը, եթէ մի փոքր ուշանար անպատճառ գորս դու պատուիրեցիր—մի լաւ կը ծեծէր և էլ հայր ու մայր չէր թողնիլ։

Առաւօտները վաղ գնալիս խանութը փակ էր լինում, նա կանգնում էր խանութի մօտ մինչև խանութպանի գալը և հէնց որ աչքովն էր ընկնում, իսկոյն առաջ էր վազում, բալանին ձեռքից առնում և խանութի դռները բացելով սկսում էր աւելել և ջուր սրսկել։

Պարեգինը միւս խանութպանների աշկերտների նման չէր, որոնք շաբաթ գիշերները ստացած վարձը զանազան տեղեր փչացնում էին՝ այլ նա մօրն էր տալիս, տան կարիքները հոգալու համար. բացի դրանից կիւրակի օրերն էլ շուկայում էր փող ձեռք ձգում։ Մի դառն վիշտ ճնշում էր Պարեգիին հոգին. որպէս ովկիանոսի ահեղ փոթորիկը նրա սիրտը սրրկում, ալեկոծվում էր, մտաբերելով իրենց նախ-

կին երջանիկ կեանքը, բաղդը, որոնց նա յիշում էր որպէս մանկական անեղ երազներ, մտաբերում էր և մի դառն անքաշելով աւելացնում թէ՛ չգրկել ուրիշին, հէնց որի պատճառով էլ իրենք այնպիսի բարձր դրութիւնից աղքատութիւն ասած սոսկալի, սարսափելի հրէշի ժանիքների մէջ ընկած, տանջվում, մաշվում էին...

Աստղիկի տասնեւութ գարունը լրանալու էր. նրա անունը մի-երկու տարուց յետոյ կը դրօշմուէր «պառուած» մականունով... Յօր կենդանութեան ժամանակ, երբ հարուստ էին, նա մի անհոգ երեխայ էր, իսկ այժմ, երբ աղքատութեան մէջ տանջվում են, նա հասել է ամուսնական ասպարէզ մտնելու...

Աստղիկի գեղեցկութիւնը՝ չնայած ընտանեկան թշուառութեան, օրէցօր բազմապատկւում էր։ Նրա մետաքսանման մազերը, լուսնանման աչքերը, վարդագոյն աչտերը, շրթունքները կատարեալ չաւերժահարսի կերպարանք էին նուիրում Աստղիկին. և այդ էր պատճառը, որ երկու արարածներ միմեանց հետ կապուած էին սիրոյ ամուր շաղկապով։

Մէրը, այդ էլէքորական զօրութիւնը, որից գմայլում բանաստեղծի գրիչը սլանում է հեռու և հեռու ամայի անապատը՝ կենսատու սիրոյ գաւազանով կեանք ներշնչելու...

Աստղիկն ու Ռէզլարը այդպիսի զօրութեամբ միմեանց հետ հոգեւորապէս կցուել էին յաւիտենական ամուր շաղկապով, որոնց կցութիւնը ոչ մահ, ոչ կենդանութիւն չէին կարող քայքայել։

Այդ սէրն էր, որ Աստղիկին ստիպում էր դառն ճեղքերից պարզ երկնականմարի տակ իւր սրտի սի-

րածի հետ երկար խօսիլ: Բեգլարին արդէն յայտնի էր նրանց թշուառութիւնը և նա իւր սրտում մի դադտնիք ունէր, որի բացելուն մի չարմար առիթ էր փնտրում, թէ իւր և թէ Աստղիկի մօր առաջ: Սարգիս աղայի ընտանեաց վերջին յոյսը մնացել էր այդ բնակարանը, որ բաժանուած էր վարազուրով երկու մասի. առաջին մասում դարսուած էին մի քանի ամաններ, իսկ երկրորդ մասում կապած էր թախթ, որի վրայ ձգած էր մի հին, պատառոտուն կապերտ: Այդ թախթի վրայ, հին, կիսամաշ անկողնում կարելի էր տեսնել նախկին կերպաներով, ակներով պճնուած Մարիամին, որի սրտում արդէն բուն դրած վիշտը գիշեր և ցերեկ տանջում էր նրան. այդ վիշտն էր Աստղիկի ամուսնական ասպարէզ բանալու պայմանների դժուարութիւնը, որին եթէ չձգտէր, աշխարհային ամբարոյականութիւնը, խաչտառակութիւնը կարող էին իրենց սև կնիքը դրօշմել այդ աղջկայ վրայ, իրենց չարաբաստիկ ժանիքների մէջ գերելով: Սակայն ճնողական սիրտը երբէք չի կարող չ'դիմադրել այդպիսի խոչընդոտների, որոնք տեղի են ունենում ամեն մի դէպքում. նրա խիղճը ոչ մի անգամ հանգիստ չի լինիլ: Ո՛վ դիտէ մահուանից յետոյ ինչեր գլխովն անցնեն, ինչ փորձանքներ պատահեն... ժամանակը փչացած է... Այդպիսի մտատանջութեան մէջ ընկնում թէ բարոյապէս և թէ ֆիզիկապէս հալվում և մաշվում էր, ընտանիքի նեղսակիր դրութեան պատճառով:

Մարիամը թէ հիւանդ թէ առուող զնում էր սրա-նրա մօտ լուացք անելու կամ հաց թխելու, որոնցով կարողանում էր մի քանի կոպէկ ձեռք բե-

բել օրական պարէնը, հաշթաշթելու համար:

Աստղիկը իւր կուսական սրտի մէջ՝ հեռու մղելով թշուառութեան վիշտը, հոգսը, ունէր մի ազնիւ, մաքուր սէր, որ միայն պատկանում էր Բեգլարին, որով նա գտնում էր իւր ապագայ բաղդը, երջանկութիւնը և այդ սէրը նոր չէր, նա մանկական հասակից ի վեր պահած ունէր իւր սրտում:

Անցանում էին օրեր, ամիսներ, Սակայն նրանք ընդ միշտ խեղճեր, թշուառներ...

Բ.

Արեգական փայլուն ճառագայթները սփռուել էին Մարիամի խոճի վրայ, որոնց տաք ազդեցութեան ներքոյ մայր ու աղջիկ նստած կար էին անում գլխաքարշ, և միմեանց հետ խօսելով, ապագայ երջանիկ կեանքի համար խրախուսում էին միմեանց:

Մարիամին այսօր մի առանձին տխրութեան ճիւղաններում ամուր բռնած տանջում էին...

— Զուտ արա՛ աղջիկս, այդ անտէրը վերջացրու. քանի վաղ է, չի եկել, որ դայ հօ՛ դիտես նրա բնաւորութիւնը, որ պատրաստ չ'գտնի և վարձը չի առլ և հաչոյանքներ կը թափի գլխներիս. ասում էր Մարիամը շտապեցնելով աղջկան.

«Իսկոյն, մայրիկ, իսկոյն, մի փոքր է մնացել...

— Ապրիս, ապրիս, այդպէս շտապեցրու: Մինչդեռ մայր ու աղջիկ այսպէս միմեանց խրախուսում էին, յանկարծ մի սպայ երկու պօլիցիականներով հաստափոր սլարոնի ուղեկցութեամբ ներս մտան ուղղակի տուն:

Հաստափոր պարոնը եւրոպական տարազով հագնուած էր. նա տէրոզորմեան ձեռքին համբելով մօտեցաւ Մարիամին.

— Հը, դէղի ինչպէս ես:

— Է՛հ, փառք Աստուծոյ. Ձեր հարցնելով ողջ, առուողջ:

Պարոնը քմծիծաղ տալով մի ներքին ուրախութեան ձայնի արձագանքից շլացած, սկսեց ուռներէն լեզուով խօսել սպաչի հետ և դառնալով Մարիամին, ասաց.

— Հոսահոգի Սարգիս աղան, ինչպէս քեզ էլ յայտնի է, ինձ 400 մանէթ փող էր պարտ. կենդանութեան ժամանակ քանի անգամ ուզեցի, բայց խեղճը ասում էր դեռ չ'ունիմ, շահով կ'ստանաս... Այսքան էլ համբերելուց յետոյ չեմ կարող համբերել. ես էլ մեղք եմ... այժմ տէրութեան օրինաց վճռին համաձայն, երեք օրից յետոյ պէտք է այս տունը ծախենք, պարտքս վերցնելու համար... հիմա դու գիտես, զլխիդ ճարը տես...

Մարիամը պարոնից լսելով այդ խօսքերը, մի այնպիսի դառն տպաւորութեան ենթարկուեց, որ կարելի էր խելադարի տեղ համարել... այլևս չկարողացաւ իրեն զսպել, հին վշտերը նորոգուեցին...

Թշուառութիւնը մենակ չէ գալիս. սա մի բնական օրէնք է, որ անսահման ժամանակից ՚ի վեր, վերին նախախնամութեան լոկ խօսքով իրականութիւն է դարձած:

— Աստուած վկայ որ հացի գինը հազիւ ենք գրտնում, մեզ ո՞վ է տուել որ տան վարձ տանք, կամ մեզպէս անձարներին տուն ո՞վ կը տայ: Աղա, երկու

անձար զաւակներիս խնայիր, այս մի տունն էլ ձեռքներիցս մի լսիր:

— «**Ձէ** որ որդիքս ուտել են ուզում, հագնել են ուզում, ունում են ուզում, ամեն մարդ իւր եօրդանի չափ է ոտները ձգում, աւելացրեց պարոնը... քո որդիքը կարող են ցամաք հացով օրերն անցկացնել, իսկ իմերը չեն կարող, այդ բոլորի համար էլ փող է հարկաւոր:

Մարիամն արձանացած լուռ կանգնած էր. նա մերթ պարոնին, մերթ սպաների երեսին էր նայում, որոնց դեմքերի արտայայտութիւնից կարելի էր եղբակացնել կատարեալ ատելութիւն դէպի խեղճերը, թշուառները:

Անէճք լքեալներին, վրէժ այդ բոլորին օգնողներից... Եւ յայտնուեց վճռական լուպէն... ուր գնան, ում դիմեն...

Գիշեր էր... պաշտառ լուսինը կապոյտ երկնքից խաղաղ նայում էր մռայլ երկրին... Գարեգինը մի թաշկինակում ինչ որ լցրած եկաւ տուն... նստեց թախթի վրայ, իսկ մայրը ոչինչ չ'ասաց այդ օրուայ դէպքից, որպէս զի որդին չ'վշտանայ... նա փոքր է, դարդ չանէ... Մի քանի ժամից յետոյ նրանք պարկեցին քնելու... Ամեն ինչ քնած էր:

Գիշերային դիցուհին իւր լաշն թւերը սփռել էր նիրհող մարդկութեան վրայ, պատսպարելով ամենայն տեսակ չարութիւններից... քնած են մարդկային չար մտքերը... Մարիամը չէ մասնակցում գիշերային անդորրութիւնը վայելող անձանց... Նա թէպէտ պարկած էր անկողնում, սակայն մտատանջութեան մէջ իւրաւ ուզուած, զանազան վշտալի տեսարաններ,

որոնք մինը միւսին չաջորդելով գալիս էին, հանդիսատես էր լինում, նրա ալետանջ հողուն տառապեալ աշխարհում աւելի տանջելու...

Նա թափառում էր երազների աշխարհում... նրա առաջ հանդիսանում էր մի բարձր, կանաչազարդ լեռն, որի դագաթից ինքը ցած էր գլորվում. ստորոտին մօտ կանգնած էր Աստղիկը, նա մերթ ժպտում էր մերթ տխրում, մերթ արտասվում... Նա խելագար էր...

Տեսնում էր՝ մի գերեզման իւր համար պատրաստի... Գարեգինը չկա, Աստղիկն էլ փողոց փողոց շրջելով ամօթխաճութեամբ պարզում է ձեռքը ողորմութիւն հայցելով. ամբարոյականութեան կնիքն արդէն դրօշմուած է Աստղիկի վրայ... և այսպիսի բազմաթիւ երազներ անհանգստացնում էին Մարիամին կորզելով նրանից՝ դիշերային հանգստագուարձ անդորրութիւնը:

Առաւօտեան Մարիամը վաղ զարթելով, Աստղիկին ու Գարեգինին էլ զարթեցրեց, իսկ ինքը գնաց հարեան Սալօմէի տուն, իւր ապագայ քամբադղութեան մասին պատմելու:

Սալօմէն, որ Մարիամի նախկին երջանիկ կեանքի հետ ծանօթ էր, լսելով նորեկ դժբաղդութեան լուրը, բարեհաճեց տալ իւր ամենայն տին ներքնատուններից մինը:

— Եկէք, բնակուեցէք, մինչև տեսնենք Աստուած ինչ ա հրամայում:

Սալօմէն կապալառու Սարգիս աղայի գործակատարներից մինի կինն էր, որի ամուսինը Սարգիս աղայի աշխատանքի ամենաթարմ պտուղն էր վաչե-

լում նրա կենդանութեան ժամանակ. և հէնց դրանից էր, որ այժմ իւր ընկերակիցների մէջ նշանաւոր դեր էր խաղում: Քանի որ Սարգիս աղան կենդանի էր, խեղճ աղքատ էր երևում, որպէս զի ոչինչ չը կասկածուի, իսկ այժմ Սարգիս աղայի փառաւոր պալատների տէրն էր դարձել և այդ պարտքն էլ նրա խօսքովն էր եղած:

— Աշխարհս դմակ, տղէն դանակ, կտրէ ու կերէ, ասում էր գործակատարը: Նրա համար նշանակութիւն չունէր խեղճը, աղքատը, իսկ թէ հարցնէիր ինչո՞ւ առաջ խիղճ էիր, այժմ հարուստ, նա կը պատասխանէր—իմ հալալ աշխատանքով...

Գ.

Հասաւ այն օրն, երբ Մարիամէնց միակ խրճիթն էլ ուրիշի սեպհականութիւն պիտի դառնար... Մարիամն ու Աստղիկն ունեցածները հաւաքելով տարան հարեան Սալօմէի ներքնատունը: Ահա պարտատերը մի քանի մարդկանցով եկաւ. մի փոքր այս ու այն կողմը նայելով, չաչտնեց Մարիամին, (որը կանգնած էր մի անկիւնում) թէ տունն էլ որ ծախեն, դարձեալ ամբողջովին պարտքը չի վերջանում, տանն էլ ոչինչ չունի, որ գոնէ մի մասը վերցնէ:

Երեկոյեան դէմ էր. ամպերը կուտակուել էին մի գամած երկնքում... երկնակամարը լուռ նայում էր աշխարհին... անձրեւ տեղում էր... Նոր բնակարանումն անձրեւի փամփուշտներից լեռներ էին կազմվում... Գարեգինը գալով խանութից, զարմացած մնաց, երբ իրանց տանը ոչ ճրագ, ոչ լոյս չտեսաւ այս

ու այն կողմն դիտելով, աչքովն ընկաւ. մայրը, որ դէպի ինքն էր գալիս.

— Ի՞նչ ես շինում աչդ տեղ, մայրիկ:

— Ոչինչ, որդի, հիմա աչդ տեղ ենք բնակուելու:

— Հապա մեր տունը:

— Մեր տունը տէրը տարաւ. ասաց Մարիամը մի առանձնացատուկ վշտալի դէմքով և բռնեց որդու ձեռքից:

— Բա ինչու չ'ասեցիր որ այսպէս խեղճ ենք, անձար են, աչդ մի տունն էլ որ խլում է, հորտեղ պէտք է կենանք:

— Ասեցի, որդի, ասեցի, ասաց Մարիամը և պատմեց հաստափոր պարոնի ասածները:

— Գարեգին ջան, չիշում ես որ հայրիկդ իւր վերջին հիւանդութեան ժամանակ բոլոր այն բարիքներն որ տուել էր մեզ Աստուած վաշելելու, մինը միւսին հետեւելով անցատացան, չքացան: Աչդ անխիղճը մեր վերջին յոյսիցն էլ զրկեց մեզ: Դա Սալօմէի ամուսինն է, որի այժմեան հարստութիւնը ոչ թէ իրենը՝ այլ քոնն է, քէզ է պատկանում:— Իհ, Աստուած մեծ է, ողորմութիւնը շատ. ժողովրդական առած է սա, որ իւր մէջ բաւականին ճշտութիւն ունի: Ինչպէս որ հօրդ ձեռքից մինը միւսի յետեւից կորան, յոսով եմ որ ապագայումը դրանից էլ կ'կորչին...

Տեսնում ես այս բորբոսնած տունը, աղաչանք, պաղատանք եմ արել, հազար անգամ ոտքերն ընկել, որպէս զի չ'խնայի, տաչ, պատասպարուելու համար, այս էլ քիթը վեր քաշելով է տուել, կարծես հօրդ արած լաւութիւնը քիչ է եղել... բայց երբէք չ'յու-

սահատուես, յուսահատութիւնը մահ է... մարդս երբէք չպէտք է պարծենայ թէ ինքը հարուստ է, երջանիկ է, բաղդաւոր է, որովհետեւ վաշելում է երկնաբնակ անմահ Արարչի բարեաց պտուղները, նրա անհուն և անսահման սիրալի հովանաւորութեան ներքոյ, և չպէտքէ տրտնջայ թէ ինքը թըշուառ է, խեղճ է քամբաղդ է, որովհետեւ այն, ինչ որ իւրաքիններն են վաշելում, ինքը զուրկ է... անջատուած է...

Կեանքը մի փոփոխական անիւ է, որ ամենժամանակ և ամեն դէպքում վայր 'ի վեր անելով, ցածացնում և բարձրացնում է մարդկանց:

Կեանքը մի փոփոխական տարեշրջան է, որ մէկ լինում է գարուն, մէկ աշուն և մէկ ձմեռ...

Այսօրուայ բաղդաւորը վաղը կարող է անբաղդ լինել, իսկ այսօրուայ անբաղդը վաղը՝ բաղդաւոր... սա մի իրականութիւն է, որ աշխարհիս սկզբնառութիւնից մինչև ցայժմ գուցէ և ց'կատարածն աշխարհի այդպէս եղել է, և այդպէս էլ կ'լինի... Այստեղ նա չիշեց իւր

Մանկութեան օրեր երազի նման

Անցաք, գնացիք, ալ չէք դառնալու...

շեշտեց վերջին խօսքերը: Այս բոլոր իմ ասածները ես սովորել եմ և երազների պէս չիշում եմ լուսահոգի Տէր Պէտրոսի խօսակցութիւնից: Իմ աղջիկ ժամանակ իզական սեռը ուսումնարան չէր գնալ. դա մի մեծ բամբասանք էր. ուսումնարանը միայն տղաների համար էր... աղջկայ գործը տանը նստել և կար անելն էր... Հայրս Տէր Պէտրոսին ամենայն օր մեր տուն էր ուղարկում, որը գալիս էր դաս էր

տալիս և կեանքի մէջ յաճախակի պատահող դէպքերը բացատրում...

Խեղճութիւնը, աղքատութիւնը ամօթ չէ... հարստութիւնն էլ մի մեծ պարծանք... բոլորս էլ բաժանուելու, անջատուելու ենք այս սնափառ աշխարհից... վերջին դատաստանի օրը՝ երբ իւրաքանչիւրն ըստ գործոց իւր հատուցումն պէտք է ստանայ, Քրիստոս կ'ասէ առաջիններին.

— Եկէք իմ հօր օրհնուածներ, ժառանգեցէք չաւիտեանական երջանկութիւնը, որովհետեւ երբ ծարաւ էի խմացրիք, երբ քաղցած էի կերակրեցիք, երբ մերկ էի հագցրիք:

— Տէր քեզ երբ տեսանք կամ ծարաւ, կամ քաղցած կամ մերկ և խմացրինք, կերակրեցինք, հագցրինք:

— Ինչոր ուրիշին արիք, ինձ արիք:

Երանի՛ ձեզ ո՛վ խեղճեր օգնողներ, տառապեալին, վշտակոծին, զրկուածին բերկրողներ: Բայց վա՛յ ձեզ հարստահարիչ, կեղեքիչ, չափշտակող, աւերող, օրական հացը ձեռքից խլողներ, որովհետեւ ոչ այս կեանքումն է ձեր խիղճը հանգիստ և ոչ հանդերձեալումը կը լինի հանգիստ, երջանիկ, ազատ... չաւիտեանական տանջանքը պատրաստի է ձեզ համար, գնացէք ժառանգեցէք...

Մարիամը սուրբ գրքից բաւականին տեղեկութիւն ունենալով, ամեն գիշեր երկու զաւակին իւր շուրջն էր նստեցնում և Քրիստոսի վարք ու բարքը պատմելով, խնդրում էր որ նրա օրինակին հետեւեն, նրա անսահման բարութեան մի մասնից էլ իրենք անեն զրկուածին, տառապածին...

— Մարդ այն ժամանակէ անմոռաց մնում ժողովրդի բերանում, երբ որ նա լինում է բարի, ազնիւ: Ամենայն բան մեռնում է, միայն բարի դործը չէ մեռնում: Բարութիւն արա՛ որքան կարող ես... Ճառալիր ընկօրդ բարութեան օգտին, ճառալիր բարութեան բարգաւաճման, ազգի, հայրենիքի համար և դու քո կենդանի արձանով չաւէտ անմոռաց կը մնաս...

Դ.

Արդէն երկու բոլորակ տարի անցել է այն օրից, ինչ որ Մարիամենց միակ խրճիթը վաճառուեց, երկու տարուան ընթացքում կեանքը աւելի դառնացած, թունալի օրհաս է պատրաստել այդ թշուառ ընտանիքի համար:

Տիկին Մարիամը թէպէտ և՛ «Զօրեղ զգացմունքներից ալեկոծուող սիրտն էլ ունի իւր կապրիզներն, ինչպէս ովկիանոսն ահեղ փոթորկի ժամանակ», սակայն իւր նեղսակիր դրութեան հասնելու առաջին օրից՝ հոգեկան բարձրագոյն ճնշումների դեկավարութեան ներքոյ տանջվում էր, բայց այդուամենայնիւ դեռևս նրա մէջ արմատախիլ չէին եղել ապագայ երջանիկ կենաց յուսոյ բարձր գաղափարները... Նա միշտ հետևում էր այն իդէալին, որ ամենախորին զգացմունքով ողջունում է հնապաշտութեան, երկրպագու կանգնելով ֆատալիզմին... Իսկ հակառակ դէպքում՝ երբ մարդկային գաղափարները զրահաւորուած լուսաւոր գիտութեամբ այդ հնապաշտութեան դէմ ոխերիմ թշնամու պէս կռվում, մաքառում են,

3692

47

արմատախիլ անելու համար թէ բարոյապէս և թէ ֆիզիքապէս արմատացած ժողովրդի սրտերում, նա աչգլխի գաղափարները համարում էր անախրոնիզմ, աւելացնելով որ մարդկային մտքերը դեռևս խաւարապատ, միգամած են, հարկաւոր է լուսաւորութիւն...

Նա տանում էր ճակատագրի խիստ հարուածը... Ժամանակն արդէն իւր ակօսը ձգել էր նրա ճակատին: Նա հիւանդ պարկած է անկողնում... Աստղիկն էլ տան վաճառումից յետոյ մի առանձնացատուկ վշտով առողջանուած, ոչ մի գործի ձեռք չէր զարկում:

Մի սարսափելի դե, իւր լացն բազուկները արձակած, բացարձակ տարածել էր, ամուր բռնելով աչգլ թշուառ ընտանիքին իւր սոսկալի ժանիքների մէջ, տանջում ու մաշում էր: Աչգլ դեռ աղքատութիւնն էր... Միակ յոյսն ու ապաւէնը Գարեգինն էր մնացել. նա էլ դեռևս փոքր էր, ընտանիք չէր կարող պահել. իսկ երբ մեծանար, ով գիտէ, ում պէտք է մխիթարէր, ում աչքը լուսաւորէր...

Մի օր, երբ Մարիամը իւր վերջին հրաժեշտի ուղջոյն տալու պատրաստութիւն էր տեսնում, Գարեգինին ուղարկեց քահանայի մօտ, որպէս զի վերջինը դաջ, Քրիստոսի արեան և մարմնի հետ կցորդի, գոնէ չաւիտենական աշխարհում հանգիստ և երջանիկ ապրելու...

Քահանան եկաւ, մասնատուփը հանեց, և սուրբ հաղորդութեամբ միացրեց Քրիստոսի հետ, ապա նրստեց մօտը և մի քանի մխիթարական խօսքեր ասաց.

— Աստուած ողորմած է աղջկադ մի տէր կը գտնես, տղէդ էլ կը մեծանայ, նրանից յետոյ փառք Աստու-

ծոյ ինչպէս առաջ լաւ ապրել էք, դարձեալ լաւ կապրէք, կը վաշելէք Աստուծոյ բարիքը...

— Տէրտէր ջան, ես էլ աչգլ եմ մտածում, ուրէ, Աստուած լսէ քո բերանից, հէնց էտ աղջկայ վրայ եմ մտածում, մի տէր, տիրական չունենք, որ սրա բաղդը բացէ, ժամանակը փչացել է, թէ փող ունես, բաժինք ունես, հօ լաւ տղայ կայ, թէ չէ՝ գնայ և ջուրն ընկիր. այս է պահանջում ներկայ դարը...

Քահանան երկար մխիթարական խօսքեր ասելուց յետոյ հեռացաւ:

Գարեգինը մօր հիւանդութեան պատճառով խաւով չէր գնում, այլ նստած մօտը, քրոջ հետ տըխրադէմ նայում էր մօր աչլաչուած դէմքին:

— Վայ Աստղիկ ջան. մի ճիչ արձակեց Գարեգինը, այս ինչ է անում մայրիկը. Աստղիկը, որ մօր ոտքերի տակ, ձեռքի վրայ յենուած էր, իսկոյն տեղից թռաւ հարեաններին օգնութիւն կանչելու հարեաններն եկան. բաց ուշ էր, նա արդէն չաւիտենական խոր քնի մէջ ընկղմուած էր...

* *

Երեք օրից յետոյ, մի քահանայ տիրացուի հետ շարական երգելով մի քանի մարդկանց հետ մի դապող դէպի Խոջիվանքի զերեգմանատուն էին տանում Գարեգինը յետևից լալով:

Գարեգինը դարձեալ գնաց խանութ, իսկ Աստղիկը հարեաններից միևի մօտ ծառայելով, կարողանում էր պատուարուել աշխարհային գարշելի կեղտոտութիւններից...

Աստղիկը գիշերային հանգստութիւնից օգուտ քա-

դելով, իւր սիրածի՝ Բէգլարի հետ տեսնվում էր... Մօր սիրտը միշտ ցաւում է որդու պակասութեան, թշուառութեան վրայ, սա մի բնական օրէնք է... Մարիամն ամեն գիշեր երազում երևում էր Աստղիկին ընդ միշտ տխուր, տրտում, որովհետեւ երկու զաւակներին միաշնակ էր թողել:

Մի օր առաւօտեան Աստղիկը տանուտիրոջը պատմեց իւր տեսած երազը:

— Մայքս աչս գիշեր երազում ինձ տալով մի կապոց, որի մէջ ականեր և մարգարիտներ էին լցուած, ասաց — աղջիկ, հիմա ես հանգիստ կը լինեմ, դնա՛՛ Տէր ընդ քեզ, քո բաղդը բացուել է... Այսուհետեւ երջանիկ կ'ապրես...

Տանտէրը բացատրեց երազը, աւելացնելով,

— Լաւ մարդ կը ճարես, ի հարկէ բաղդաւոր, երջանիկ կ'ապրես:

Ե.

Մեկիք Աղասար հայկականն Երևանեան նահանգից գաղթելով Թիֆլիս, իւր հետ բաւականին հարստութիւն էր բերել: Մարիամէնց տան գիմաց գրտնուող գեղեցիկ շինութիւնը — անդ Մեկիք Աղասար հայկականին էր պատկանում, որի միակ զաւակը՝ Բէգլարը Աստղիկի հետ սիրոյ ամուր շաղկապով միացած էր փաղոց: Թէպէտ Մեկիք Աղասարն այժմ կենդանի չէ, սակայն նրա միակ զաւակ Բէգլարը հօր կառաւարութեան ղեկը ձեռքն առնելով, հարստութիւնը օրէցօր բազմապատկում էր...

Նրա համար քարիցն էլ կարելի էր փող հանել,

ամեն տեղ, ուր կաջ աշխատանք, ուր կաջ տոկոսնութեան եռանդ, այնտեղ չ'կաջ հառաչանք... Բայց այն գաղտնիքը, որ Բէգլարի սրտումն էր, նրան գիշեր ու ցերեկ հանգստութիւն չէր տալիս: Եթէ այդ գաղտնիքը բացուէր և իրագործուէր, այն ժամանակ «փող ու հող» Բէգլարի համար միւսնոյն էր:

Բէգլարի մայրն անհամբերութեամբ սպասում է որդու զաւուն. նա մօտ երեք ամիս է Թիֆլիսում չէ գտնվում, գնացել է Արին, ինչ որ գործի պատճառով: Մի քանի օրից յետոյ Բէգլարի մայրը տեղեկութիւն ստացաւ որդուց մի ճանապարհորդից, որը յայտնել է թէ ճանապարհին հիւանդանալու պատճառով յետաձգուեցաւ:

Մայրը միակ զաւակից լսելով այս տխուր լուրը, սաստիկ մտատանջութեան մէջ, զանազան նախապաշարմունքներ գլխումը դիզուեց այս կամ այն մարդու մօտ է գնում ճիշտն իմանալու:

Մի գեղեցիկ օր, երբ արեւը նոր էր իւր ոսկեճաճանչ ճառագայթները սփռել երկրի վրայ, մի կառք Մեկիք Աղասարի տան դրան առաջ կանգ առաւ, որից իջաւ Բէգլարը:

Մայրը սաստիկ կարօտով փաթաթուեց որդու վզին, և ջերմագին համբոյր կնքելով ճակատին, տարաւ ներս: Այստեղ Բէգլարը մի առ մի պատմեց մօրը գլխովն անցածը, աւելացնելով որ՝ ճանապարհին պատահեցին մի քանի աւազակներ, որոնք հռու տեղից փախել, եկել էին այդ տեղ թաղկացել, անցուորականներին թալանելու:

Ես ուխտեցի որ եթէ ուղջ, առուուղջ ազատուեմ, Թիֆլիս հասնելուն պէս մի չքաւոր աղջկայ հետ ա-

մուսնանամ, այժմ քո համաձայնութեանն եմ սպասում...

Զ.

Թիֆլիսի եօթներորդ քաղաքաբաժնի ո՞ր թաղովն անցնէիր, որ մի նոր լուր ականջիդ տակովն չանցնէր: Այդ նոր լուրը ոչ այլ ինչ էր, եթէ ոչ կապալառու Սարգիս աղայի դուստր Աստղիկի բաղդաւորութեան հասնելը:

Բէգլարի մայրը վաղուց տեսել էր Աստղիկի գեղեցկութիւնը և որդու նրա հետ ունեցած սիրային շարաբերութիւնները լսելով հանգերձ, նախկին երկու սիրահարների համար մի երանաւէտ կեանք էր պատրաստվում:

Մի շաբաթից յետոյ Բէգլարը մօր համաձայնութեամբ թէ բարոյապէս և թէ ֆիզիկապէս միանալու էր Աստղիկի հետ:

— Խեղճ Մարիամ, խօսում էին հարեանները, գիշեր ցերեկ մտատանջութեան մէջ հալուած, մաշուած էիր թէ աղջկաս բաղդը կաշկանդուած է, տէր, տիրական չունեմ որ մի ճար անի, կը մեռնեմ ո՞վ գիտէ գլխովն ինչ փորձանքներ անցնեն, ժամանակը փչացել է... հիմա զարթիր, տես թէ աղջիկդ ինչ փառքի, երջանկութեան է հասնելու:

Բէգլարն ու Աստղիկն արդէն պսակադրութեան մասին միմեանց յայտնել էին, բերկրանաց լիահնչիւն ձայների քաղցրագոյն արձագանքները հնչում էին Աստղիկի և Բէգլարի ականջներին. երկուսն էլ ուրախ, զուարթ էին... երկուսն էլ միմեանց սիրում

և յարգում էին... Ուրախ էր մանաւանդ Բէգլարը, որ վերջապէս վաղուցուան ցանկութիւնը կատարուելու էր... և մօր սիրտը շահեցնելու համար զանազան կատակներ էր անում հետը:

Է.

Մի շաբաթն էլ անցաւ... Բէգլարն ու Աստղիկն արդէն չաւիտենական ամուր շաղկապով՝ ըստ պսակադրութեան սուրբ օրէնքների միացել էին:

Նրանք ապրում էին խաղաղ, երջանիկ և սիրով:

Աստղիկի հօր տան մէջ թագաւորող երջանկութեան աստղը լուր ոսկեճաճանչ-ծիրանեգոյն շողբերը տարածել էր կապալառու Սարգիս աղայի դստեր և ուստեր վրայ, հովանաւոր ընտրելով Երեւանեան նահանգից դաղթող հարուստ վաճառական Մելիք Աղասար հայկականի միակ զաւակ Բէգլարին...

1. Einmal ist die Sache so, dass man
die Sache so machen muss, wie sie ist.
2. Einmal ist die Sache so, dass man
die Sache so machen muss, wie sie ist.

F.

3. Einmal ist die Sache so, dass man
die Sache so machen muss, wie sie ist.
4. Einmal ist die Sache so, dass man
die Sache so machen muss, wie sie ist.
5. Einmal ist die Sache so, dass man
die Sache so machen muss, wie sie ist.
6. Einmal ist die Sache so, dass man
die Sache so machen muss, wie sie ist.
7. Einmal ist die Sache so, dass man
die Sache so machen muss, wie sie ist.
8. Einmal ist die Sache so, dass man
die Sache so machen muss, wie sie ist.
9. Einmal ist die Sache so, dass man
die Sache so machen muss, wie sie ist.
10. Einmal ist die Sache so, dass man
die Sache so machen muss, wie sie ist.

6118
6119
6120 6121
24571
24572

2018

